

ארכובית צפופה *Polygonum argyrocoleon* צמח

עשבוני ח"ש מרובה פרחים (יוני 2021)

ערגה אלוני

פתיח: **ארכובית צפופה** ששמה הקודם היה **ארכובית רבת פרחים**, היא עשב גבוה חד-שנתי, בעל גבעולים סבוכים וזקופים. הגבעולים מושכים את העין בכך שהם עמוסים בעשרות פרחים קטנים עדינים ויפים השונים בצבע שלהם שהוא וורוד כהה עד לבן.

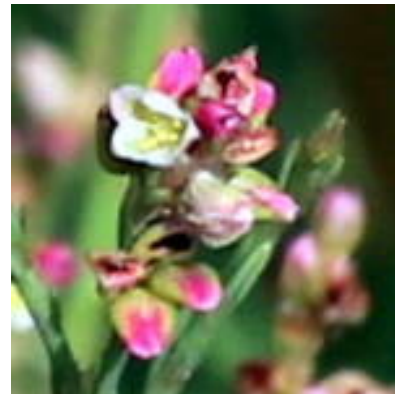
ארכובית צפופה משתייכת למשפחת הארכובתיים. הצמח גבוה מגיע לגובה של עד 1 מ'. ענפיו שבטים ארוכים, ירוקים, דקים זקופים וצפופים שאינם חלקים, מצוידים בחריצי אורך בהם שקועות הפיוניות (טיפוס רותמי). הפרקים קצרים והמפרקים מורחבים. שני עלי לואי קרומיים שהתאחו לנדן -הקרוי שופר, עוטפים את המפרק (פינברון-דותן, דנין, 1991 : פאהן 1987: היימן 1983). העלים פשוטים (4-8 מ"מ), חלקים, מסורגים, יושבים על הגבעול כשבסיסם נתון בשופר. ראשם מעוגל במרכזו קצה מחודד. עלי בסיס הצמח גדולים יותר מהעלים המלווים את קבוצות הפרחים.

ארכובית צפופה: מימין מאגר חמר מקום גידולו של הצמח. משמאל: גבעול עשבוני העלים פשוטים נתונים בשופר. צילמה ערגה אלוני ©

מהניצנים במפרקי הגבעול מתפתחים ענפי משנה נושאי פרחים המסודרים בקבוצות של 5-9, הנתונים בשופר ונפתחים בהדרגה. הפרח דו-מיני קטן, קוטרו כ- 3 מ"מ צבעו ורוד לבן בעלי עטיף כפול. הגביע בן 4-5 אונות מוארכות וצרות צבעו ירקרק, אור עלה 2-1.5 מ"מ. הגביע מכסה את הכותרת במצב של פקע. כאשר הפרח נפתח העלים תומכים את הכותרת עד שליש מאורך הכותרת. אונות הגביע לא מתפשקות ולא נושרות. עלי הכותרת 4-5 שווים באורכם. צבע אונות הכותרת במצב של פקע ורוד כהה. כאשר הפרח מבשיל משתנה הגוון לוורוד בהיר עד לבן ובמרכז העלה בניצב לו כתם אורך ירקרק. אבקנים 5-8 מסודרים בשני דורים. גובהם אינו עולה על מחצית מאורך אונת הכותרת. הזירים בהירים, המאבקים צהובים מלאי אבקה. השחלה עילית המכילה ביצית אחת. עמוד העלי נמוך מגובה האבקנים מפוצל בראשו ל 2-3 צלקות. האבקת הפרחים נעשית ע"י חרקים כמו זבובים ודבורים קטנות (שמידע 2005), אך האבקה עצמית שכיחה במיני **הארכובית** (היימן 1983). הפרי אגוזית בת 3 מקצועות בולטות, צבעה חום מכילה זרע אחד.

ארכובית צפופה, מימין: מקבץ פרחים בגיל שונה. באמצע: צפיפות הפרחים על הגבעול. משמאל: הפרי אגוזית. צילמה ערגה אלוני ©

ארכובית צפופה היא צמח אירנו-טורני שמקורו באזור הממוזג של חצי הכדור הצפוני, משם התפשט לחלקים נרחבים בעולם. בארץ, הצמח נפוץ בעיקר בבקעת כנרת, בקעת בית שאן, ערבות הירדן, והערבה (דנין א. מפת תפוצת **לארכובית צפופה**), באזורים אחרים הוא מצוי פחות עד נדיר. גדל בשולי שדות מעובדים, בתי גידול מופרעים ושולי מאגרי מים. התנאים הביטניים של אזורי גידולי אינם אחידים: בבקעת כנרת הוא מצוי בקרקע פורייה בה מגודלים גידולים חקלאיים בקרקעות כבדות חרסיתיות. באזור בית שאן הוא גדל על קרקעות רנדזינה של העמקים (רביקוביץ, 1981) המאפיינות את האזור הים-תיכוני ערבתי בכמות משקעים ממוצעת/שנה של 300-400 מ"מ, וכן באזורי מדבר ערבתי בכמות משקעים של 100-300 מ"מ. באזור ים המלח הצמח גדל במאגר חמר המצוי בגובה 401-, המאגר מנקז מי שיטפונות שעומדים במרכזו, לצד דרך שולי המאגר מוגבהים. במקום זה בו גדלה ה**ארכובית**, הקרקע מלוחה חולית ואבנונית, כמות המשקעים הממוצעת 40 מ"מ/שנה. הצמח סתגלן גדל בקרקעות גירניות, וגם מלוחות, עניות בחומרי הזנה, ועומד בתחרות עם מינים הגדלים בצפיפות בסביבתו. במאגר הוא גדל לצד **אשל הפרקים**, **אפרורית מצויה לובד המדבר** ואחרים. הוא משגשג למרות התחרות על משאבי מים קרקע ואור עם מינים אלה ומייצר עשרות פרחים ופירות. יכולת הצמח להתאים עצמו לתנאים אלה יכולה להיות מוסברת בהתאמה פיזיולוגית של: צמצום שטח פני העלה, פיוניות שקועות ושורש מעמיק.

הסוג **ארכובית** הוא הגדול במשפחתו ומינים רבים מוכרים ומשמשים כצמחי מרפא מסורתיים. אך אין אזכור ברור למין זה. במצרים העתיקה השתמשו באבקה שהוכנה מגריסת חלקי צמח יבשים של **ארכובית שבטבטית** כנגד הכשות נחשים. השימוש הורחב בימי הביניים, בה אבקה מהצמח שימשה כתרופה נגד סכרת, כיווץ דקמזות, עצירת שטפי דם גרימת הפלות וכנגד אבעבועות שחורות (גרנות 2014). גם כיום הצמח בשימוש אצל הערבים. תמיסה של מים מורתחים עם חלקי הצמח משמשת להקלת כאבי שיניים, עצירת

דימומים, הרעלות קיבה וכאבי בטן, בעיות בלב, ופציעות- עליהן מורחים משחה שהיא תערובת אבקת הצמח ושמן זית (קריספיל 1985). **בארכובית שבטבטית, ובארכובית הציפורים** נמצאו חומרים פעילים המורידים את לחץ הדם ומרחיבים את העורקים. כן נמצאה חומצה סליצילית, שהיא מרכיב חשוב של האספירין. יתכן שהפעילות הרפואית בעיקרה, קשורה להימצאות חומר זה. בסין נחקרו שבעה מינים הקרובים טקסונומית **לארכובית צפופה** (Hao. Gu. Xiao. 2015), מהם בודדו תרכובות שונות של פנולים, גליקוזידים, פלבנואידים, פנילפרופנואידים, חומצה גאלית, רוטין, חומצה קומרית קוורצטין. מרכיבים שימושיים אחרים שבודדו: אלקלואידים, גליקוזידים, שמנים נדיפים, טאנינים, שרפים, קומרינים וליגנין. בחומרים מודגשת השפעתם על מערכות הלב, כלי הדם והעצבים, הם פעילים כנגד דלקות, מיקרוביאלים, נוגדי טפילים, נוגדי סרטן ונוגדי חמצון.

ארכובית צפופה גדלה ברוב אזורי הארץ: חרמון גולן, חוף כרמל, שרון, פלשת גליל עליון ותחתון, עמק יזרעאל כרמל שפלה הרי יהודה צפון ומערב הנגב בקעת כנרת ובקעת באר שבע, מדבר יהודה, בקעת ים המלח וערבות הירדן (פינברון-דותן, דנין, 1991) לצמח תפוצה עולמית נרחבת, סיביר, מערב סין מרכז אסיה והמזרח התיכון, הוא התאזרח גם בחלקים בארצות הברית (בדרום מערב ארה"ב, ובצפון מערב מקסיקו), ובאוסטרליה

ספרות

גרנות י 2014 צמחי הנגב ברפואה האיסלמית הקדומה וברפואה העממית הבדואית. הוצאת אופיר.

דנין א מפת תפוצת ארכובית צפופה, צמחיית ישראל ברשת <https://flora.org.il> היימן ר (אלון ע. עורך) 1983 החי והצומח של א"י אנציקלופדיה שימושית מאוירת. משרד הביטחון, החברה להגנת הטבע (כרך 10) עמ' 41-42 זהרי מ 1959 גיאובוטניקה. ספריית הפועלים, הוצאת הקיבוץ הארצי השומר הצעיר מרחביה. (הוצאה שנייה)

פאהן א 1987 אנטומיה של הצמח. הוצאת הקיבוץ המאוחד. עמ' 264. פינברון-דותן נ ודנין א 1991 המגדיר לצמחי-בר בארץ-ישראל. כנה. ירושלים. קריספיל נ 1985 צמחי מרפא, מדריך שדה לצמחי המרפא של א"י. הוצאת דפוס המקור. רביקוביץ ש 1981 קרקעות ישראל התהוותן טבען ותכונותיהן. הוצאת הקיבוץ המאוחד. עמ' 219-246

<https://flora.org.il> דנין א מפת תפוצת ארכובית צפופה, צמחיית ישראל ברשת

Flora of North America, Polygonum argyrocoleon Steudel ex Kunze, 1847.
Persian or silversheath knotweed

Hao DC. Gu XJ. Xiao PG. 2015. Phytochemical and biological research of
Polygoneae medicinal resources <https://www.ncbi.nlm.nih.gov> (google
(scholar

The Plant List, Polygonum argyrocoleon Steud. ex Kunze

Wikipedia: <http://en.wikipedia.org/wiki/Polygonum>

=====

כל הזכויות שמורות ל"כלנית" ©

לציטוט: אלוני ע 2021 ארכובית צפופה Polygonum argyrocoleon צמח עשבוני ח"ש

מרובה פרחים (יוני 2021), פורחי החודש, כתב-עת "כלנית", מספר 8.

[/https://www.kalanit.org.il/Polygonum-argyrocoleum-june-2021](https://www.kalanit.org.il/Polygonum-argyrocoleum-june-2021)

=====

=====